

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Літвінова Олександра Олександровича

«Клініко – психопатологічні та соціально – психологічні особливості розладів аутистичного спектра у повнолітніх»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.16 (психіатрія)

Актуальність теми. Питання розладів аутистичного спектра (РАС) є доволі гострим та обговорюваним, як в науковому середовищі так і в практичній медицині. Дана проблема продовжує вивчатися і, на сьогодні, парадигма аутизму не має чіткого оформлення. До сих пір переглядаються кваліфікаційні критерії та методи лікування даного розладу. Серед сучасних науковців домінує теорія порушеного нейророзвитку. Вважається, що РАС маніфестують в ранньому дитинстві та продовжуються протягом всього життя. В більшості випадків РАС призводять до суттєвих обмежень дієздатності та є однією з головних причин дитячої інвалідності.

Більшість сучасних досліджень присвячені дитячому віку, тому клініко – динамічні та адаптивні особливості РАС у підлітків і дорослих вивчені недостатньо. Такий стан речей істотно ускладнює ситуацію навколо якісної діагностики РАС в дорослому віці. В свою чергу, фармакологічна поліпрагмазія, яка є наслідком помилкової діагностики призводить до порушення механізмів саногенезу та позбавляє дорослих пацієнтів з РАС ефективної медико – соціальної допомоги.

Отже, визнання необхідності вдосконалення лікувально – діагностичних стратегій при РАС, з акцентом на немедикаментозному лікуванні обумовлює актуальність дисертаційного дослідження О.О. Літвінова.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах планової науково – дослідної

роботи ДУ «Науково-дослідний інститут психіатрії Міністерства охорони здоров'я України» «Розробка комплексної системи організації медико – соціальної допомоги при психічних розладах з високими рівнями інвалідизації (на прикладі шизофренії та розладів спектру аутизму)» (2013 – 2015 рр., № держреєстрації 01113U00072).

Структура та зміст тексту дисертації. Дисертаційна робота О.О. Літвінова є сучасною науковою працею, яка оформлена відповідно до вимог ДАК України, має стандартну для таких робіт структуру і складається із вступу, аналітичного огляду літератури, 3 розділів власних досліджень, аналізу й узагальнення результатів дослідження, висновків і списку використаних джерел. Дисертаційне дослідження викладено на 174 сторінках машинописного тексту (обсяг основного тексту дисертації складає 132 сторінки). Матеріали дисертації проілюстровано в достатньому обсязі 21 таблицею та 20 малюнками. Кількість літературних найменувань у списку використаних джерел - 181, з яких 16 - мовами з кириличною символікою та 165 - мовами з латинською символікою.

Метою дослідження автором було визначено наукове обґрунтування та удосконалення принципів медико-соціальної допомоги повнолітнім з розладами аутистичного спектра на основі дослідження їх клініко-психопатологічних особливостей, показників соціального функціонування, віку первинної діагностики та якості соціальної підтримки.

Ступінь досягнення мети та повнота викладення основних положень дисертації в наукових публікаціях. Вивчення дисертаційної роботи надає підстави стверджувати, що дисертант досяг поставленої мети; проведене ним дослідження має новітній, системний і завершений характер.

Сформульовані в дослідженні завдання адекватні поставленій меті і були розв'язані у повному обсязі. Автор достатньо коректно використовував відомі наукові методи обґрунтування отриманих результатів, висновків і рекомендацій.

Автореферат має традиційну структуру й обсяг, в ньому наведено основні положення дисертаційного дослідження, оформлений згідно з вимогами ДАК України. Слід відмітити повну ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації.

Дисертаційна робота виконана на належному методологічному рівні. Визначення проблеми дослідження, формулювання його мети та завдань є наслідком якісного та масштабного опрацювання літературних джерел; в роботі детально обговорено доречність всіх методів дослідження, використано надійні методи статистичної обробки даних. Об'єкт і предмет дослідження вибрані вірно. Отримані у процесі роботи данні піддані всебічному аналізу, що забезпечило належний рівень достовірності та обґрунтованості основних положень роботи.

Клінічні дослідження хворих проводилися з дотриманням принципів біоетики і деонтології. Кількість обстежених (92 особи) була достатня для отримання наукових даних; клінічний розподіл хворих не викликає заперечень. Контингент обстежених був однорідним за всіма базовими показниками, що дозволило вважати результати дослідження такими, що репрезентативно відображають генеральну сукупність. У своїй роботі дисертант коректно використав сучасні методи соціально-демографічних, клініко-анамнестичних, клініко-психопатологічних, психодіагностичних і статистичних досліджень, які дали можливість об'єктивно оцінити окремі діагностичні і лікувальні параметри обстеженого контингенту пацієнтів з РАС та шизофренією.

Результати дослідження статистично оброблені із застосуванням параметричних і непараметричних методів обчислення. Поданий у дисертації фактичний матеріал у вигляді таблиць, рисунків із конкретними значеннями отриманих величин дав можливість критично оцінити обґрунтованість та достовірність результатів.

Теоретичні положення, практичні результати та рекомендації, розроблені на різних етапах виконання дисертації, її проміжні та заключні

висновки у достатній мірі відображено у 12 наукових публікаціях, в тому числі 5 одноосібних статей у наукових фахових виданнях (згідно з переліком МОН України), 1 стаття у журналі, включеному до міжнародної наукометричної бази даних.

Дисертаційну роботу також було представлено на численних наукових конференціях міжнародного та загальнодержавного рівнів.

Загальна характеристика роботи. У вступі автором обґрунтована актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, чітко сформульовано його мету, завдання, теоретичну і практичну цінність.

У **першому розділі** «Розлади аутистичного спектра (історія діагностичної категорії, погляди на діагностику аутизму у дорослих, огляд літератури)» дисертантом представлено докладний огляд світової та вітчизняної наукової літератури за темою дослідження, результати якого засвідчили необхідність вивчення вікового клінічного поліморфізму при РАС та вдосконалення медико-соціальної допомоги при даних розладах. Було проаналізовані дані щодо розповсюдженості РАС у світі та Україні, визначені тенденції що відображають зростання захворюваності. Також було описано сучасні теоретичні підходи до діагностики та лікування РАС в дорослому віці. За підсумком літературного аналізу було складено висновок, що, не зважаючи на наявність певної кількості тематичних досліджень, проблема якісної медико-соціальної допомоги дорослим з РАС не є повністю вирішеною.

В **другому розділі** «Характеристика матеріалу та методів дослідження» дисертантом подано спеціально розроблений для досягнення мети дизайн дослідження, яке включала етапи скринінгу і порівняльного дослідження з використанням адекватних методів та надало можливість отримати достатньо повну інформацію для оцінки об'єкта дослідження. Дослідження тривало 3 роки, з 2012 по 2015, впродовж яких було обстежено 92 особи, що склали клінічний матеріал дослідження. Обстеження пацієнтів відбувалося у відділі психічних розладів дітей та підлітків ДУ «Науково-дослідний інститут

психіатрії Міністерства охорони здоров'я України», на базі ТМО «Психіатрія» в місті Києві, а також Київської міської клінічної психоневрологічної лікарні №2 і Київського міського психоневрологічного диспансеру № 5.

Виходячи з поставлених автором завдань, дослідження проводилось за допомогою соціально-демографічного, клініко-анамнестичного, клініко-психопатологічного, психодіагностичного, клініко-катамнестичного, статистичного методів.

В ході дисертаційного дослідження обстежено 61 пацієнта з РАС. Випадки РАС були розподілені на дві підгрупи: підгрупа А – 31 підліток у віці 17 – 18 років (середній вік $17,61 \pm 0,10$ років), у яких РАС було діагностовано в дошкільному віці; підгрупа В – 30 повнолітніх у віці 19 – 27 років (середній вік $22,03 \pm 0,40$ років), у яких первинний діагноз був переглянутий та змінений на РАС по досягненні повноліття.

Групу порівняння склав 31 хворих у віці 18 – 29 років (середній вік $23,38 \pm 0,67$ років), яким діагностовано шизофренію у дошкільному віці. Розлади психіки діагностувалися відповідно до критеріїв розділу V «Психічні розлади» МКХ-10. Дисертантом адекватно були використані наступні інструментарії:

- скорочений перелік оціночних категорій напівструктурованого діагностичного інтерв'ю аутизму (Autism Diagnostic Interview, Revised – ADI-R, A.LeCouteur, C.Lord, M.Rutter, 2003);

- клінічна шкала позитивних та негативних симптомів шизофренії (Positive and Negative Symptom Scale for Schizophrenia – PANSS, S.Kay, L.Opler, A.Fiszbein, 1987);

- тест Векслера (WAIS, D. Wechsler, 1955).

Статистичним методом здійснено порівняльну обробку отриманих даних з використанням критеріїв Стюдента та Спірмена для встановлення достовірних відмінностей між показниками груп, що досліджувались. Статистична обробка та оцінювання даних здійснювалось з використанням

стандартних пакетів прикладних програм Microsoft Excell 2014 та SPSS Statistics 17.0.

В третьому розділі «Клініко-динамічні особливості розладів аутистичного спектра у повнолітніх» дисертантом було представлено аналіз результатів клініко-анамнестичного, клініко-психопатологічного та патопсихологічного обстеження пацієнтів основної групи та групи порівняння. Були виявлені особливості соціального функціонування хворих з РАС по досягненні ними повноліття та оцінені кореляції соціальної підтримки з рівнем соціального функціонування. Визначені соціально-демографічні показники та клінічна типологія груп порівняння за PANSS та ADI-R. Також, дисертантом проаналізовані показники соціально-когнітивного функціонування та адаптивної поведінки дорослих з РАС та хворих на ендогенно-процесуальну патологію.

В четвертому розділі «Вимоги до медико – соціальної допомоги повнолітнім хворим на аутизм» дисертантом наведено рекомендації відносно принципів побудови лікувальних стратегій при РАС, з акцентом на їх соціалізації та використанні, в першу чергу, немедикаментозних методів в амбулаторних умовах.

В розділі «Аналіз та узагальнення результатів» О.О. Літвінов аналізує данні дослідження та підсумовує кожен його етап. Узагальнюючі основні результати автор встановив предиктори маніфестації РАС. Також, дисертанту вдалося виявити особливості адаптаційних процесів у групах порівняння і стрижневі симптомокомплекси в кожній віковій групі РАС.

Новизна дослідження, теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в дисертаційній роботі вперше виконане порівняльне дослідження клінічних особливостей РАС в різних вікових групах.

Вперше визначені індикатори соціального функціонування хворих з розладами аутистичного спектра в дорослому віці.

Вперше науково обґрунтовані та удосконалені принципи медико-соціальної допомоги хворим з розладами аутистичного спектра в дорослому віці.

Практичне значення одержаних результатів беззаперечне, адже розроблені дисертантом рекомендації щодо комплексної медико-соціальної допомоги дорослим пацієнтам дозволяють сформуванню комплекс заходів з профілактики несприятливого перебігу РАС, інвалідизації хворих та забезпечити їх соціальну інклюзію.

Результати дослідження використані при підготовці Адаптованої клінічної настанови та Уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації «Розлади аутистичного спектра (Розлади загального розвитку)», Наказ МОЗ від 15.06.2015 № 341 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при розладах аутистичного спектра».

Також результати дослідження впроваджені в практичну роботу чотирьох лікувальних закладів (ТМО «Психіатрія» в місті Києві, Київський міський психоневрологічний диспансер № 2, Харківський міський психоневрологічний диспансер № 3, Азербайджанська клініка BRIUT.

Та в навчальний процес: кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини з курсом фізичного виховання та здоров'я Харківського національного медичного університету; Прилуцького гуманітарно – педагогічного коледжу ім. І.Я.Франка; кафедри здоров'я людини, фізичного виховання та спорту Кіровоградського інституту розвитку людини Університету «Україна».

Зауваження до дисертації. В цілому, дисертаційна робота кваліфіковано викладена та добре оформлена, тим не менш в ній присутні ряд недоліків та дискусійних моментів.

1. У тексті дисертаційної роботи є певна кількість орфографічних та стилістичних помилок, але принципових зауважень до стилю, мови та рівня відображених результатів немає.

2. Дисертаційна робота перевантажена складними для сприйняття статистичними розрахунками.

В плані дискусії прошу відповісти на такі запитання:

1. Що є більш значущим у динаміці адаптивних можливостей пацієнтів: характер клінічної картини чи особливості психологічно-соціальної підтримки з боку найближчого оточення?

2. Хто має бути лікарем-координатором при наданні медико-соціальної допомоги пацієнтам, що страждають на розлади аутистичного спектра і чому?

3. Чи співпадають дані Вашого дослідження з даними досліджень світової наукової спільноти?

Проте, зазначені зауваження і запитання не є істотними, не впливають на позитивну оцінку роботи і не знижують її науково - практичної цінності.

ВИСНОВОК

Дисертація О.О. Літвінова подана на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.16 – психіатрія на тему «Клініко – психопатологічні та соціально – психологічні особливості розладів аутистичного спектра у дорослих» є самостійною, завершеною науковою працею, присвяченою розв'язанню науково-практичної задачі - науковому обґрунтуванню та удосконаленню принципів медико-соціальної допомоги повнолітнім з розладами аутистичного спектра на основі дослідження їх клініко-психопатологічних особливостей, показників соціального функціонування, віку первинної діагностики та якості соціальної підтримки.

За актуальністю, теоретичним і практичним значенням, обсягом проведених досліджень, методологічними підходами та методичним рівнем дисертація повністю відповідає вимогам пункту 11 «Порядку присудження

наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор Літвінов Олександр Олександрович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.16 - психіатрія.

Офіційний опонент:

док. мед. н., професор,
завідувач кафедри психіатрії та наркології Одеського національного медичного університету МОЗ України

Пустовойт М.М.

Підпис професора Пустовойта М.М.

ЗАВІРЯЮ

В.о. проректора з науково-
педагогічної роботи, професор

Вастьянов Р.С.